

SZENTSZÉKI DOKUMENTUMOK

XIV. Leó pápa:

Új reménytérképek rajzolása.

Apostoli levél a *Gravissimum educationis* zsinati nyilatkozat
hatvanadik évfordulója alkalmából

1. Bevezetés

1.1. Új reménytérképek rajzolása. 2025. október 28-án lesz hatvan éve annak, hogy kihirdették a *Gravissimum educationis* zsinati nyilatkozatot a nevelés rendkívüli fontosságáról és időszerűségéről az emberi személy életében. Ezzel a szöveggel a II. Vatikáni Zsinat arra emlékeztette az Egyházat, hogy a nevelés nem járulékos tevékenység, hanem az evangelizáció egészét átszövő valóság: az a konkrét mód, ahogyan az evangélium nevelő tevékenységgé, kapcsolattá és kultúrává válik. Ma, amikor gyors változások és tájékozódásunkat megnehezítő bizonytalanságok vesznek körül bennünket, ez az örökség meglepő szilárdságról tanúskodik. Ahol a nevelési közösségek engedik, hogy Krisztus tanítása vezesse őket, nem hátrálnak meg, hanem új lendületet vesznek; nem falakat emelnek, hanem hidakat építenek. Kreatívan reagálnak, új lehetőségeket találnak a tudás és a dolgok értelmének átadására az iskolában, az egyetemen, a szakképzésben és a közéleti képzésben, az iskolai és az ifjúságpasztorációban, valamint a kutatásban, mert az evangélium nem öregszik, hanem „újjaferemt mindent” (Jel 21,5). Minden nemzedék újjaferemtő újdonságként hallgatja. Minden nemzedék felelős az evangéliumért, valamint magvető és megsokszorozó erejének felfedezéséért.

1.2. Összetett, töredezett, digitalizált oktatási környezetben élünk. Ezért bölcs dolog megállni, és újra felfedezni a „keresztény paideia kozmológiáját”: azt a látásmódot, amely az évszázadok során mindig képes volt megújulni, és pozitívan alakítani az oktatás poliéderszerű, sokoldalú valóságának valamennyi oldalát. Kezdetől fogva az evangélium „nevelési csillagképeket” hívott életre: olyan egyszerű, ugyanakkor erős tapasztalatokat, amelyek képesek voltak értelmezni az idők jeleit, és megőrizni a hit és az ész, a gondolat és az élet, a tudás és az igazságosság egységét. Ezek a tapasztalatok vihar idején életmentő horgonyok voltak, szélcsendben pedig kifeszített vitorlák. Éjszakai világítótornyok, melyek irányt mutatnak a hajózáshoz.

1.3. A *Gravissimum educationis* nyilatkozat nem veszített erejéből. Recepciójának köszönhetően olyan intézmények és karizmák csillagos égboltja született, amely ma is irányt mutat: iskolák és egyetemek, mozgalmak és intézmények, világi társulások, szerzetes kongregációk, nemzeti és nemzetközi hálózatok. Ezek az élő valóságok együtt

olyan lelki és pedagógiai örökséget erősítettek meg, amely lehetővé teszi, hogy megálljuk helyünket a 21. században és választ adjunk a legsürgetőbb kihívásokra. Ez az örökség nincs vitrinbe zárva, hanem olyan iránytű, amely ma is irányt mutat számunkra, és beszél az utazás szépségéről. A mai feladatok nem kisebbek, mint azok, amelyekkel az Egyháznak hatvan évvel ezelőtt kellett szembenéznie. Sőt, nagyobbá és összetettebbé váltak. Annak láttán, hogy sok millió gyermek ma sem részesül alapfokú oktatásban, hogyan maradhatnánk tétlenek? A háborúk, a migráció, az egyenlőtlenségek és a különféle szegénységi formák által okozott nevelési vészhelyzet drámai helyzeteinek láttán hogyan ne éreznénk sürgető kötelességünknek elköteleződésünk megújítását? A nevelés – miként arra *Dilexi te* kezdetű apostoli buzdításomban emlékeztettem – „a keresztény szeretet egyik legnemesebb megnyilvánulása”.¹ A világnak szüksége van a reménynek erre a formájára.

2. Dinamikus történet

2.1. A katolikus nevelés története a munkálkodó Lélek története. Az Egyház „anya és tanító”,² nem felsőbbrendűségből, hanem szolgálatból: hitre szül, és kísér a szabadság növekedésében, átveszi az isteni Mester küldetését, hogy mindenkinek „élete legyen, és bőségben legyen” (Jn 10,10). Az egymást követő nevelési stílusok mind Isten képmásának tartják az embert, aki igazságra és jóra hivatott, ugyanakkor az ezen hivatás szolgálatában álló módszerek sokféleségéről tanúskodnak. A nevelési karizmák nem merev formulák: eredeti válaszok a mindenkori igényekre.

2.2. Az első századokban a sivatagi atyák példabeszédekkel és velős mondásokkal tanították a bölcsességet; újra rátaláltak a lényegre figyelésnek, a nyelv fegyelmezésének és a szív őrzésének útjára; az Istent mindenütt felismerő tekintet pedagógiáját adták tovább. Szent Ágoston, aki a bibliai bölcsességet a görög-római hagyományba oltotta, megértette, hogy az igazi mester felébreszti az igazság utáni vágyat, ráneveli a szabadságot arra, hogy értelmezze a külső jeleket és hallgasson a belső hangra. A monasztikus szerzetesség továbbvitte ezt a hagyományt a legzordabb helyeken, ahol évtizedeken át tanulmányozták, magyarázták és tanították a klasszikus műveket, úgyhogy a kultúra szolgálatában végzett eme csendes munkájuk nélkül sok remekmű nem maradt volna fenn napjainkig. Azután „az Egyház szívéből” megszülettek az első egyetemek, amelyek már kezdetüktől fogva „az emberiség javát szolgáló tudás megszerzésének és terjesztésének páratlan központjainak bizonyultak”.³ Tantermeikben a spekulatív gondolkodás a koldulórendek közvetítésével megtalálta annak lehetőségét, hogy szilárd rendszerezést kapjon, és a korabeli tudományos gondolkodás újonnan formálódó területeiig eljusson. Számos szerzetesrend tette meg első lépéseit e tudományterületeken, pedagógiailag újító és társadalmilag előremutató módon gazdagítva a nevelést.

¹ XIV. Leó pápa: *Dilexi te* apostoli buzdítás (2025. október 4.), 68.

² XXIII. János pápa: *Mater et magistra* enciklika (1961. május 15.).

³ II. János Pál pápa: *Ex corde Ecclesiae* apostoli konstitúció (1990. augusztus 15.), 1.

2.3. Ez sokféle formában nyilvánult meg. A *Ratio Studiorum*ban a skolasztikus hagyomány gazdagsága az ignáci lelkiséggel ötvöződik, olyan tanulmányi programot alkotva, amely egyszerre tagolt, interdiszciplináris és nyitott a kísérletezésre. A 17. századi Rómában Kalazanci Szent József ingyenes iskolákat nyitott a szegények számára, felismerve, hogy az írni, olvasni, számolni tudás elsősorban az emberi méltósághoz tartozik, és csak másodsorban készség. Franciaországban De la Salle Szent János, „látva azt az igazságtalanságot, amelyet a munkások és parasztok gyermekei elszenvedtek az oktatási rendszerből való kizárás miatt”,⁴ megalapította a keresztény iskolatestvérek kongregációját. A 19. század elején, szintén Franciaországban, Szent Marcellin Champagnat „egy olyan korban, amikor az oktatáshoz való hozzáférés továbbra is kevesek kiváltsága volt, teljes szívvel szentelte magát annak a küldetésnek, hogy nevelje és evangelizálja a gyermekeket és a fiatalokat”.⁵ Ehhez hasonlóan, Bosco Szent János – a maga „megelőző módszerével” – a fegyelmet észszerűséggé és közelséggé alakította. Olyan bátor nők, mint Vicenta María López y Vicuña, Francesca Cabrini, Jozefina Bakhita, Maria Montessori, Katharine Drexel vagy Elizabeth Ann Seton, új távlatokat nyitottak a lányok, a migránsok és a legszegényebbek előtt. Megismétlem, amit a *Dilexi te kezdetű* apostoli buzdításban világosan kijelentettem: „A szegények nevelése a keresztény hit számára nem szívesség, hanem kötelesség.”⁶ A kézzelfogható gyakorlatoknak és tapasztalatoknak ez a láncolata tanúsítja, hogy az Egyházban a pedagógia sosem elvont elmélet, hanem test, szenvedély és történelem.

3. Élő hagyomány

3.1. A keresztény nevelés közös mű: senki sem nevel egyedül. A nevelési közösség egy „mi”, ahol a tanár, a diák, a család, az adminisztratív és technikai személyzet, a lelkipászorok és a civil társadalom mind együttműködnek, hogy életet adjanak.⁷ Ez a „mi” megakadályozza, hogy a víz megálljon a „mindig is így csináltuk” posványában, és kényszeríti, hogy továbbfolyjon, tápláljon és öntözzön. Az alap ugyanaz marad: az ember, Isten képmása (Ter 1,26), aki képes az igazságra és a kapcsolatra. Ezért a hit és az ész viszonya nem mellékes kérdés: „A vallási igazság nemcsak része, hanem feltétele az általános megismerésnek.”⁸ E szavak Szent John Henry Newmantól származnak – akit a *nevelés világának jubileuma* alkalmából nagy örömmel nyilvánítok Aquinói Szent Tamás mellett az Egyház nevelési küldetésének társvédőszentjévé –, és arra hívnak, hogy megújítsuk elkötelezettségünket egy olyan megismerés mellett, amely értelmileg felelős és szigorú, ugyanakkor mélyen emberi. Vigyázni kell azonban, nehogy egy olyan felvilágosult felfogás hibájába essünk, amelyben a *fides* kizárólag a *ratio* párja-

⁴ XIV. Leó pápa: *Dilexi te* apostoli buzdítás (2025. október 4.), 69.

⁵ XIV. Leó pápa: *Dilexi te* apostoli buzdítás (2025. október 4.), 70.

⁶ XIV. Leó pápa: *Dilexi te* apostoli buzdítás (2025. október 4.), 72.

⁷ Vö. Katolikus Nevelés Kongregációja: *A katolikus iskola identitása a párbeszéd kultúrájának szolgálatában. Instrukció* (2022. január 25.), 32.

⁸ John Henry Newman: *L'idea di Università* [Az Egyetem eszméje], Studium, Roma, 2005, 76.

ként jelenik meg. Ki kell szabadulnunk a zátonyokból, melyekbe a megrekedés sodor bennünket: olyan empatis és nyitott látásmódot kell újra magunkévá tennünk, amely képes egyre jobban megérteni, hogyan látja ma önmagát az ember, hogy ennek fényében fejlesszük és elmélyítsük tanításunkat. Ezért nem szabad elválasztani a vágyat és a szívet a tudástól: ez a személy egységének megtörését jelentené. Az egyetem és a katolikus iskola olyan hely, ahol a kérdéseket nem hallgattatják el, és a kételyt nem tiltják, hanem kísérik. Itt a szív a szívvel beszél, a módszer pedig a meghallgatásé, amely a másikat értéknek ismeri el, nem pedig fenyegetésnek tartja. „Cor ad cor loquitur” – „a szív a szívhez szól” – ez volt Szent John Henry Newman bíborosi jelmondata, melyet Szalézi Szent Ferenc egyik leveléből vett: „Az őszinte szív, nem pedig a bőbeszédűség az, ami megérinti az emberek szívét.”

3.2. A nevelés a remény cselekedete és mindig megújuló szenvedély, mert az emberiség jövőjében rejlő ígéretet fejezi ki.⁹ Az oktatói tevékenység sajátossága, mélysége és tágassága abban az egyszerre titokzatos és valóságos munkálkodásban rejlik, amely „a lét kibontakoztatása”, „a lélekkel való törődés”, „a lélek gondozása”, ahogy arról Platón gondolkodik a *Szókratész védőbeszéde* című írásában (30a–b). Ez „ígéret-mesterség”: időt, bizalmat, hozzáértést ígérünk; igazságosságot és irgalmat ígérünk, az igazság bátorságát és a vigasztalás balzsamát ígérjük. A nevelés szeretetből fakadó feladat, amely nemzedékről nemzedékre öröklődik, összevarja a kapcsolatok elszakadt szövetét, és visszaadja a szavaknak az ígéret súlyát: „Minden ember képes az igazságra, de az út sokkal elviselhetőbb, ha a másik segítségével haladunk előre.”¹⁰ Az igazságot közösségben keressük.

4. A *Gravissimum educationis* iránytűje

4.1. A *Gravissimum educationis* zsinati nyilatkozat újra kijelenti, hogy minden embernek joga van az oktatáshoz, és a családot jelöli meg az emberség első iskolájaként. Az egyházi közösségnek támogatnia kell azokat a közegeket, amelyekben a hit és a kultúra egységben van, amelyek tiszteletben tartják minden ember méltóságát, és párbeszédet folytatnak a társadalommal. A dokumentum óva int attól, hogy az oktatást merőben funkcionális betanításra vagy a munkaerőpiaci hasznosság eszközévé redukáljuk: az ember nem „kompetenciaprofil”, nem szűkíthető előre kiszámítható algoritmusra, hanem arc, történelem és hivatás.

4.2. A keresztyén nevelés az egész embert felöleli: lelki, értelmi, érzelmi, társadalmi és testi dimenzióját egyaránt. Nem állítja szembe a gyakorlatit és az elméletit, a természettudományt és a humán műveltséget, a technikai kompetenciát és az erkölcsi felelősséget; hanem azt kívánja, hogy a szakmaiságot etika hassa át, az etika pedig ne elvont szó, hanem mindennapi gyakorlat legyen. A nevelés értékét nem csupán

⁹ Vö. Katolikus Nevelés Kongregációja: *Oktatás ma és holnap. Megújuló szenvedély. Instrumentum laboris* (2014. április 7.), Bevezetés.

¹⁰ Robert F. Prevost OSA bíboros: *Homília a Mogrovejói Szent Turibius Katolikus Egyetemen* (2018).

a hatékonyság mutatóin méri: mércéje az emberi méltóság, az igazságosság, a közjó szolgálatának képessége. Ennek az átfogó antropológiai látásmódnak kell a katolikus pedagógia tartóoszlopának maradnia. Ez – Szent John Henry Newman gondolkodását követve – szembemegy azzal a kizárólag piaci szemlélettel, amely napjainkban gyakran arra kényszeríti az oktatást, hogy pusztán a funkcionalitás és a gyakorlati hasznosság szempontjaihoz igazodjon.¹¹

4.3. Ezek az elvek nem a múlt emlékei. Álló csillagok. Azt hirdetik, hogy az igazságot együtt kell keresnünk; hogy a szabadság nem önkény, hanem válasz; hogy a hatalom-gyakorlás nem uralkodás, hanem szolgálat. Az oktatási környezetben nem szabad „az igazság birtoklásának zászlaját lobogtatni, sem a problémák vizsgálatában, sem azok megoldásában”.¹² Ezzel szemben „sokkal fontosabb az, hogy meg tudjuk közelíteni őket, mint hogy elhamarkodott választ adjunk arra, miért történt valami, vagy hogyan lehet azt leküzdeni. A cél az, hogy megtanuljunk szembenézni a problémákkal, melyek mindig mások, mert minden generáció új – új kihívásokkal, új álmokkal, új kérdésekkel.”¹³ A katolikus nevelés feladata, hogy újraépítse a bizalmat a mai konfliktusoktól és félelmektől terhelt világban, emlékeztetve arra, hogy gyermekek és nem árvák vagyunk: ennek tudatából születik a testvériség.

5. A személy központi szerepe

5.1. A személy középpontba állítása azt jelenti, hogy Ábrahám távlatos tekintetere nevelünk (Ter 15,5): segítünk felfedezni az élet értelmét, az ember elidegeníthetetlen méltóságát és a mások iránti felelősséget. A nevelés nem pusztán ismeretek átadása, hanem erények elsajátításának iskolája. Szolgálni tudó polgárokat és tanúságtételre képes hívőket formál; szabadabb férfiakat és nőket, akik már nincsenek egyedül. A képzés azonban nem rögtönözhető. Szívesen emlékezem vissza azokra az évekre, amelyeket a szeretett chiclayói egyházmegyében töltöttem, amikor ellátogattam a Mogrovejói Szent Turibius Katolikus Egyetemre, és az egyetemi közösséghez szólhattam: „Nem születünk szakembereknek; az egyetemi tanulmányok mindig lépésről lépésre haladnak, könyvről könyvre, évről évre, áldozatról áldozatra.”¹⁴

5.2. A katolikus iskola olyan közeg, ahol a hit, a kultúra és az élet összefonódik. Nem pusztán intézmény, hanem élő közösség, amelyben a keresztény szemlélet minden tudományágat és minden emberi kapcsolatot áthat. Az oktatók felelőssége túlmutat a munkaszerződésen: tanúságtételük éppoly értékes, mint tanító tevékenységük. Ezért döntő fontosságú a tanárok tudományos, pedagógiai, kulturális és lelki képzése. A közös nevelési küldetésen való osztozásban közös képzési útra is szükség van, „kezdeti és folyamatos képzésre, amely képes felismerni a manapság jelentkező nevelési kihívásokat

¹¹ Vö. John Henry Newman: *Scritti sull'Università* [Írások az egyetemről], Bompiani, Milano, 2001.

¹² XIV. Leó pápa: *Beszéd a Centesimus Annus Pro Pontifice Alapítvány tagjaihoz* (2025. május 17.).

¹³ Uo.

¹⁴ Robert F. Prevost OSA bíboros: *Homília a Mogrovejói Szent Turibius Katolikus Egyetemen* (2016. december).

és képes megtalálni a leghatékonyabb eszközöket a velük való szembenézésre [...]. Ez megkívánja a nevelőktől, hogy legyenek készségesek a tanulásra, tudásuk gyarapítására, módszereik megújítására és korszerűsítésére, de arra is, hogy spirituális és vallási képzést kapjanak, valamint a megosztásra.”¹⁵ Nem elegendő a szakmai továbbképzés: őrizni kell a figyelő szívet, a bátorító tekintetet és a megkülönböztetni tudó értelmet.

5.3. A család marad a nevelés elsődleges helye. A katolikus iskolák együttműködnek a szülőkkel, nem helyettesítik őket, mert a „nevelés kötelessége – különösen a vallási nevelése – mindenki más előtt őket terheli”.¹⁶ A nevelési szövetség tudatosságot, meghallgatást és közös felelősségvállalást kíván, közösen kialakított folyamatokkal, eszközökkel, kiértékelésekkel válik egyre szorosabbá. Egyszerre fáradtság és áldás: ha működik, bizalmat ébreszt; ha hiányzik, minden sokkal törekenyebbé válik.

6. Identitás és szubszidiaritás

6.1. Már a *Gravissimum educationis* is nagy jelentőséget tulajdonított a szubszidiaritás elvének, és annak, hogy a körülmények a helyi egyházi kontextusok szerint változnak. A II. Vatikáni Zsinat azonban az oktatáshoz való jogot és annak alapelveit egyetemesen érvényesként fogalmazta meg. Kiemelte a szülőkre és az államra egyaránt háruló felelősséget. Azt is „szent jognak” nevezte, hogy olyan oktatást kínáljanak, amely lehetővé teszi a tanulók számára „az erkölcsi értékek helyes lelkiismerettel való megbecsülését”,¹⁷ és felszólította a polgári hatóságokat e jog tiszteletben tartására. Továbbá óvott attól, hogy az oktatást a munkaerőpiacnak, illetve a pénzpiac gyakran kíméletlen és embertelen logikájának rendeljék alá.

6.2. A keresztény nevelés koreográfiaként jelenik meg. Boldogemlékű elődöm, Ferenc pápa, amikor a lisszaboni ifjúsági világtalálkozó keretében az egyetemistákhoz szólt, így buzdított: „Legyetek egy olyan »új koreográfia« főszereplői, amely az emberi személyt helyezi a középpontba, legyetek az élet táncának koreográfusai!”¹⁸ Az „egész ember” formálása azt jelenti, hogy elkerüljük a merev szakterületi elzárkózást. A hit, amikor valódi, nem egy további „tantárgy”, hanem lélegzet, amely minden más területet oxigénnel tölt meg. Így válik a katolikus nevelés kovásszá az emberi közösségben: kölcsönösséget teremt, megszabadít az emberképet és a nevelést torzító leegyszerűsítésektől, megnyit a társadalmi felelősségvállalásra. A mai feladat az, hogy merjünk olyan átfogó humanizmust képviselni, amely képes korunk kérdéseiben otthon lenni anélkül, hogy elveszítené forrását.

¹⁵ Katolikus Nevelés Kongregációja: *Együtt nevelés a katolikus iskolában. Megszentelt személyek és hívó világiak közös küldetése* (2007. szeptember 8.), 20.

¹⁶ II. Vatikáni Zsinat: *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció az Egyházzal a mai világban (1966. június 29.), 48.

¹⁷ II. Vatikáni Zsinat: *Gravissimum educationis* nyilatkozat a keresztény nevelésről (1965. október 28.), 1.

¹⁸ Ferenc pápa: *Beszéd az egyetemi hallgatókhoz az ifjúsági világtalálkozó alkalmából*, Lisszabon (2023. augusztus 3.).

7. A teremtett világ szemlélése

7.1. A keresztény antropológia egy olyan nevelési stílusnak az alapja, amely a tisztelget, a személyre szabott kísérést, a megkülönböztetést és az összes emberi dimenzió fejlesztését mozdítja elő. Ezek között nem másodlagos az a spirituális attitűd, amelynek megvalósulásához és megerősödéséhez a teremtett világ szemlélése is hozzájárul. Ez az aspektus nem új a keresztény filozófiai-teológiai hagyományban, ahol a természet tanulmányozásának célja az is volt, hogy felismerjük Isten nyomait (*vestigia Dei*) világunkban. Szent Bonaventura a *Collationes in Hexaëmeron* című művében ezt írja: „Az egész világ árnyék, út, nyom [...], az isteni sugár minden egyes teremtményben különféleképpen, különböző tulajdonságokban ragyog fel.”¹⁹ Ez az elv érvényes a rugalmas oktatásra is, mely igazodik a különböző személyiségekhez, amelyek – minden különbözőségük ellenére – a teremtett világ szépségének szemlélésében és annak megóvásában találkoznak. Ez pedig „bölcssességgént és kreativitásként gyakorolt inter- és transzdiszciplinaritást”²⁰ követel meg az oktatási projektekből.

7.2. Közös ember voltunk elfeledése szakadásokhoz és erőszakhoz vezetett; és amikor a föld szenved, a szegények szenvednek leginkább. A katolikus nevelés nem hallgathat: össze kell kötnie a szociális és környezeti igazságosságot, mértékletes és fenntartható életstílust kell előmozdítania, és az emberekben olyan lelkiismeretet kell kialakítania, amely nemcsak a kényelmeset, hanem az igazat választja. Minden apró tett – a pazarlás elkerülése, a felelős döntés, a közjó védelme – kulturális és erkölcsi alfabetizáció.

7.3. Az ökológiai felelősség nem merül ki a műszaki jellegű adatokban. Ezek szükségesegek, de nem elegendőek. Olyan nevelésre van szükség, amely bevonja az értelmet, a szívet és a kezet, amely új szokásokat, közösségi stílusokat, erényes gyakorlatokat alakít ki. A béke nem a konfliktus hiánya: szelíd erő, mely elutasítja az erőszakot. A „fegyvertelen és lefegyverző” békére nevelés²¹ megtanít félretenni az agresszív szó fegyverét és az ítélező tekintetet, hogy elsajátítsuk az irgalom és a megbékélt igazságosság nyelvezetét.

8. Nevelési csillagkép

„Csillagképről” beszélek, mert a katolikus nevelés világa élő és sokszínű hálózat: plébániai iskolák és kollégiumok, egyetemek és felsőoktatási intézmények, szakképzési központok, mozgalmak, digitális platformok, tanulási célú közösségi szolgálat (*service-learning*) formái, valamint iskolai, egyetemi és kulturális pasztorális tevékenységek. Minden „csillagnak” saját fénye van, együttesen azonban irányt mutatnak. Ahol a múltban versengés volt, ma arra hívjuk az intézményeket, hogy közeledjenek egymáshoz:

¹⁹ Szent Bonaventura: *Collationes in Hexaëmeron*, XII, in *Opera omnia*, tom. IX, cur. Peltier, Vivès, Parisis, 1867, 87–88.

²⁰ Ferenc pápa: *Veritatis gaudium* apostoli konstitúció (2017. december 8.), 4c.

²¹ XIV. Leó pápa: *Köszöntőbeszéd a Szent Péter-bazilika központi erkélyéről a megválasztás után* (2025. május 8.).

az egység a mi leginkább prófétai erőnk. A módszertani és strukturális különbségek nem ballasztok, hanem erőforrások. A jól összehangolt karizmák sokfélesége egységes és termékeny egészet alkot. Egy olyan világban, ahol minden mindenhez kapcsolódik, a játszma két asztalon zajlik: helyi és globális szinten. Szükség van a tanárok és hallgatók cseréjére, a közös projektekre a földrészek között, a jó gyakorlatok kölcsönös elismerésére, valamint a missziós és tudományos együttműködésre. A jövő megköveteli tőlünk, hogy jobban megtanuljunk együttműködni és együtt növekedni. A csillagképek saját fényüket a végtelen világegyetembe árasztják. Ahogyan a kaleidoszkópban a színek összerosódnak, újabb és újabb színváltozatokat hozva létre, úgy történik ez a katolikus nevelési intézmények esetében is, amelyek nyitottak a társadalommal, a politikai és közigazgatási hatóságokkal, valamint a termelési és munkáltatói szektorok képviselőivel való párbeszédre és találkozásra. Még aktívabban együtt kell működniük velük az oktatási folyamatok megismertetésében és fejlesztésében, hogy az elméletet a tapasztalat és a gyakorlat támassza alá. A történelem tanúsága szerint intézményeink olyan diákokat és családokat is befogadnak, akik nem hívők vagy más vallásúak, de igazi emberi nevelésre vágnak. Ezért – amint ez ténylegesen már most is történik – támogatni kell olyan, részvételen alapuló nevelési közösségek kialakítását, amelyekben világiak, szerzetesek, családok és diákok együtt viselik a nevelési küldetés felelősségét az állami és magánintézményekkel.

9. Új terek kihívásai

9.1. Hatvan évvel ezelőtt a *Gravissimum educationis* a bizalom időszakát nyitotta meg: a módszerek és a nyelvezet megújítására bátorított. Ma ez a bizalom a digitális környezettel szembesül. A technológiáknak szolgálniuk és nem helyettesíteniük kell az embert; gazdagítaniuk kell a tanulási folyamatot, nem pedig elszegényíteni a kapcsolatokat és a közösségeket. A világos küldeteskép nélküli egyetem vagy katolikus iskola a lélektelen hatékonyság és a tudás uniformizálása felé sodródik, ami végül spirituális elszegényedéshez vezet.

9.2. E terek „belakásához” lelkipásztori kreativitásra van szükség: a tanárok digitális képzését is meg kell erősíteni; hangsúlyosabbá kell tenni a tanulói aktivitásra építő didaktikát; elő kell mozdítani a tanulási célú közösségi szolgálatot és a felelős állampolgárságot; kerülni kell minden technofóbiát. A technológiához való viszonyunk sosem lehet ellenséges, mert „a technológiai fejlődés a teremtsére vonatkozó isteni terv része”.²² Ugyanakkor megkülönböztetést kíván az oktatástervezés, az értékelés, a platformok, az adatvédelem és az egyenlő hozzáférés tekintetében. Mindazonáltal egyetlen algoritmus sem helyettesítheti mindazt, ami emberivé teszi a nevelést: a költészetet, az iróniát, a szeretetet, a művészetet, a képzelőerőt, a felfedezés örömét vagy akár annak megtanítását, hogy a hibázás a növekedés lehetőségét kínálja.

²² Hittani Dikasztérium – Kultúra és Nevelés Dikasztériuma: *Antiqua et nova*. Jegyzet a mesterséges intelligencia és az emberi intelligencia viszonyáról (2025. január 28.), 117.

9.3. A döntő kérdés nem a technológia, hanem az, hogy miként használjuk. A mesterséges intelligenciát és a digitális közegeket az emberi méltóság, az igazságosság és a munka védelme szerint kell alakítani; a közösségi etika és a részvétel elvei alapján kell szabályozni; a kihívásoknak megfelelő szintű teológiai és filozófiai reflexióval kell kísérni. A katolikus egyetemeknek ebben meghatározó feladatuk van: a „kultúra diakóniáját” kell nyújtaniuk – kevesebb katedrát és több körbeült asztalt, felesleges hierarchiák nélkül –, hogy megérintsék a történelem sebeit, és a Lélekben a népek életéből születő bölcsességeket keressenek.

10. A nevelési paktum sarkcsillaga

10.1. Az utat kijelölő csillagok között ott van a *globális nevelési paktum*. Hálával veszem át ezt a Ferenc pápa által ránk bízott prófétai örökséget. Ez meghívás arra, hogy szövetségre lépjünk és hálózatot alkossunk az egyetemes testvériségre nevelés érdekében. Hét kötelezettségvállalása marad továbbra is az alapunk: a személy középpontba állítása; a gyermekek és fiatalok meghallgatása; a nők méltóságának és teljes részvételének előmozdítása; a család mint első nevelő alany elismerése; nyitás a befogadásra és az inklúzióra; a gazdaság és a politika megújítása az ember szolgálatában; közös otthonunk őrzése. Ezek a „csillagok” világszerte iskolákat, egyetemeket és nevelési közösségeket inspiráltak, és kézzelfogható humanizációs folyamatokat indítottak el.

10.2. Hatvan évvel a *Gravissimum educationis* és öt évvel a paktum után a történelem újból sürgető felszólítást intéz hozzánk. A gyors és mélyreható változások eddig ismeretlen sebezhetőségeknek teszik ki a gyermekeket, a serdülőket és a fiatalokat. Nem elég a meglévő megőrzése: új lendületre van szükség. Kérem a nevelés összes szereplőjét, hogy kezdjenek olyan időszakot, amely megszólítja az új nemzedékek szívét, újra összekapcsolva a tudást és a dolgok értelmét, a szakértelmet és a felelősséget, a hitet és az életet. A paktum egy tágabb globális nevelési csillagkép része: a karizmák és intézmények, bár különbözőek, egységes és fénylő mintázatot alkotnak, mely irányítja lépteinket korunk sötétjében.

10.3. A hét kötelezettségvállaláshoz három prioritást kapcsolok. Az első a belső életre vonatkozik: a fiatalok mélységre vágyanak; olyan terekre van szükség, amelyek lehetővé teszik az elcsöndesedést, a megkülönböztetést, a lelkiismeretünkkel és az Istennel folytatott párbeszédet. A második a humánus digitális világot érinti: tanítsunk a technológia és a mesterséges intelligencia bölcs használatára, az embert mindig az algoritmus elé helyezve, valamint összehangolva a technikai, érzelmi, társas, spirituális és ökológiai intelligenciát. A harmadik pedig a fegyvertelen és lefegyverző békére vonatkozik: erőszakmentes nyelvezetre, kiengesztelődésre, hidak építésére, ne pedig falak emelésére neveljünk; a „boldogok a békességszerzők” (Mt 5,9) váljon a tanulás módszerévé és tartalmává.

10.4. Tudatában vagyunk annak, hogy a katolikus nevelési hálózat egyedülállóan sűrű. Olyan csillagkép, amely minden földrészre kiterjed, különösen jelen van az alacsony jövedelmű térségekben: a nevelési mobilitás és a szociális igazságosság konkrét

ígérete.²³ Ez a csillagkép kiváló minőséget és bátorságot követel: kiváló minőséget a pedagógiai tervezésben, a tanárok képzésében és az irányításban; bátorságot abban, hogy hozzáférést biztosítsunk a legszegényebbeknek, támogassuk a nehéz helyzetű családokat, ösztöndíjakat és inkluzív politikákat mozdítsunk elő. Az evangéliumi ingyenesség nem üres szólam: kapcsolati stílus, módszer és cél egyben. Ahol az oktatáshoz való hozzáférés továbbra is kiváltság, ott az Egyháznak ki kell tárnia kapuit és új utakat kell találnia, mert „a szegények elvesztése” magának az iskolának az elvesztését jelenti. Ez az egyetemre is igaz: a senkit ki nem záró magatartás és a szív gondozása megóv az uniformizálástól; a szolgálat szelleme feléleszti a képzeletet és fellobbantja a szeretet lángját.

11. Új reményterképek

11.1. A *Gravissimum educationis* hatvanadik évfordulóján az Egyház a nevelés termékeny történetét ünnepli, ugyanakkor azzal a kényszerítő feladattal is szembesül, hogy korszerűsítse javaslatait az idők jeleinek fényében. A katolikus *nevelési csillagképek* inspiráló képet kínálnak arról, hogy miként kapcsolódhat össze hagyomány és jövő ellentmondás nélkül: élő hagyományról van szó, mely új jelenléti és szolgálati formák felé halad. A csillagképek nem a különböző tapasztalatok merőben semleges és egyediségeket nélkülöző láncolatai. Láncolatok helyett merjünk a csillagképekre, csodálkozást és ráébredéseket kiváltó összefonódásukra gondolni! Bennük rejlik az a képesség, hogy a kihívások között reménnyel, ugyanakkor bátor felülvizsgálattal navigáljunk, anélkül, hogy elveszítenénk hűségünket az evangéliumhoz. Tudatában vagyunk a nehézségeknek: a túlzott digitalizáltság megtörheti a figyelmet; a kapcsolatok válsága sebet ejthet a pszichén; a szociális bizonytalanság és az egyenlőtlenségek kiolthatják a vágyat. És mégis, éppen itt a katolikus nevelés világítótorony lehet: nem nosztalgikus menedék, hanem a megkülönböztetés, a pedagógiai innováció és a prófétai tanúságtétel műhelye. Új reményterképek rajzolása: ez a mi sürgető feladatunk.

11.2. A nevelési közösségekhez fordulok: fegyvereztétek le a szavakat, emeljétek fel tekinteteket, őriztétek szívetekeket. Fegyvereztétek le a szavakat, mert a nevelés nem vitatkozással, hanem meghallgató szelídséggel halad előre. Emeljétek fel tekinteteket. Ahogy Isten mondta Ábrahámnak: „Nézz fel az égre, és számold meg a csillagokat” (Ter 15,5): tudjátok megkérdezni magatoktól, hová tartotok és miért vagytok úton! Őriztétek szívetekeket: a kapcsolat megelőzi a véleményt, a személy megelőzi a programot. Ne pazaroljátok el az időt és a lehetőségeket: „Hadd idézzem Szent Ágoston megfogalmazását: a jelenünk felismerés, olyan idő, amelyet meg kell élnünk, és amelyet ki kell használnunk, mielőtt kicsúszik a kezünkől.”²⁴ Végül, kedves testvéreim, magamévá teszem

²³ Vö. *Annuario Statistico della Chiesa [Az Egyház statisztikai évkönyve]* (a 2022. december 31-i állapot szerint).

²⁴ Robert F. Prevost OSA bíboros: *Üzenet a Mogrovejói Szent Turibius Katolikus Egyetemhez alapításának tizennyelcadik évfordulója alkalmából* (2016).

Pál apostol buzdítását: „Úgy kell ragyognotok, mint a csillagoknak a mindenségben, és ragaszkodjatok az életet tápláló tanításhoz” (Fil 2,15–16).

11.3. Ezt az utat a Boldogságos Szűz Máriára, a Bölcsesség Székére és valamennyi szent nevelőre bízom. A lelkipásztorokat, szerzeteseket, világiakat, intézményvezetőket, tanárokat és diákokat arra kérem: legyetek a nevelés világának szolgálói, a remény ko-reográfusai, a bölcsesség fáradhatatlan keresői, a szépség hiteles kifejezésének mesterei! Kevesebb címke, több történet; kevesebb meddő szembehelyezkedés, több szimfónia a Lélekben! Akkor csillagképünk nemcsak ragyogni fog, hanem irányt is mutat: a szabadá tevő igazság felé (vö. Jn 8,32), az igazságosságot megszilárdító testvériség felé (vö. Mt 23,8) és a meg nem csaló remény felé (vö. Róm 5,5).

Kelt a Szent Péter-bazilikában, 2025. október 27-én, a hatvanadik évforduló előestéjén.

(Tózsér Endre fordítása)